

# ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

## และแนวทางการนำไปใช้ในสถานศึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ทิศนา แรมมณี

### ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ทางสายกลาง



ความรู้

รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง

คุณธรรม

ชื่อเสียงสุจริต ขยันอดทน สติปัญญา แบ่งปัน

นำไปสู่

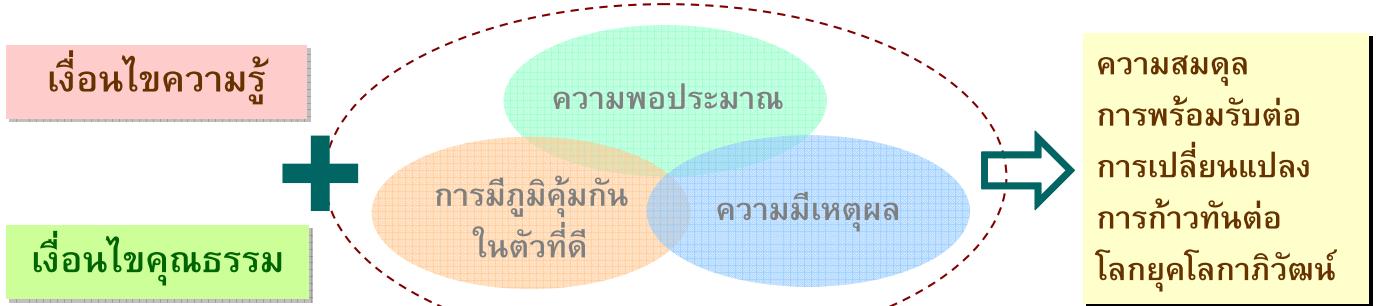
เศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม

สมดุล/พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

แผนภาพที่ ๑ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา:[www3.cdd.go.th/cdregion03/pp.htm](http://www3.cdd.go.th/cdregion03/pp.htm)

## ทางสายกลาง

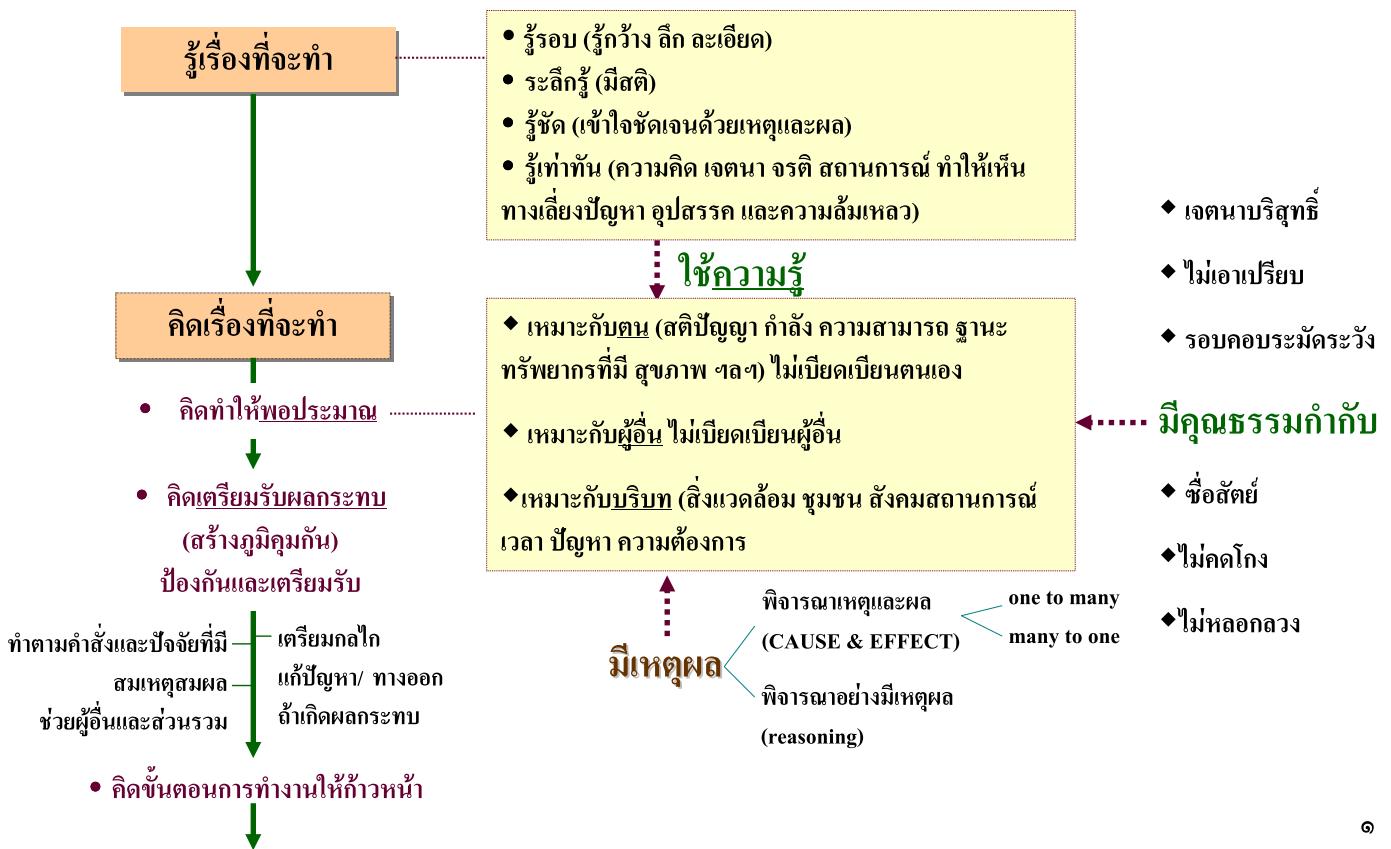


แผนภาพที่ ๒ คุณลักษณะ เงื่อนไข และจุดหมายในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระบวนการคิดและการปฏิบัติงาน  
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

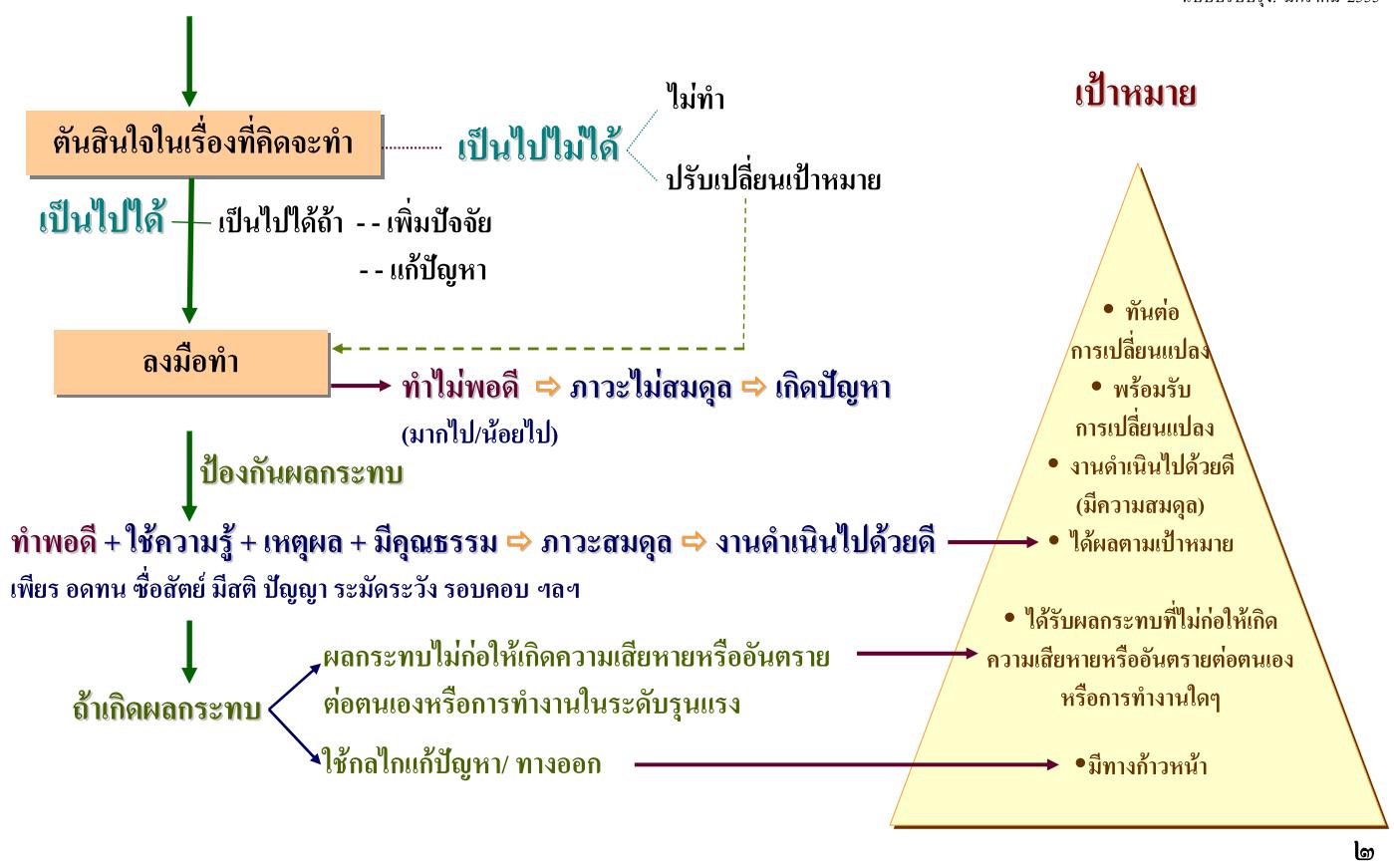
## กระบวนการคิดและการปฏิบัติงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารประกอบการบรรยาย  
โดย รศ.ดร.ทิศนา แรมนลี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555



กระบวนการคิดและการปฏิบัติงานตามปรัชญาของครรษณกิจพอเพียง (ต่อ)

เอกสารประกอบการบรรยาย  
โดย รศ.ดร.ทิศนา แ xenon มี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555



เมื่อต้องการทำอะไร ควรดำเนินการคิดโดยใช้กระบวนการคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้การคิดการกระทำของเรา ดำเนินไปในทางส่ายกลาง อันจะทำให้การดำรงอยู่เกิด ความพอดี ความสมดุล และพร้อมรับต่อ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ดังนี้

## ๑. ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะคิด / จะทำ

### ๑.๑ รู้รอบ (รอบรู้)

- รู้ให้กว้าง คือ รู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะคิด / จะทำ ให้รอบด้าน มากที่สุด
- รู้ให้ละเอียด คือ รู้รายละเอียดเกี่ยวกับ เรื่องที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด
- รู้ให้ลึก คือ รู้ว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่คิด มีความสัมพันธ์อย่างไร ต่อกำมะถ necessità ต่อไป

๓

### ๑.๒ ระลึกรู้

- มีสติในการคิด ระลึกรู้ว่าตนกำลังคิดอะไร มีจุดมุ่งหมายอะไร อะไรเป็นเหตุผลที่แท้จริง ๆ ฯลฯ

### ๑.๓ รู้ชัด

- มีความเข้าใจในเรื่องที่รู้อย่างกระจ่างชัด รู้ที่มาที่ไป รู้เหตุผล รู้ต้นลึก หนานบาง

### ๑.๔ รู้เท่าทัน (ความรู้ ความคิด)

- รู้เท่าทันความคิด เจตนา จริต สถานการณ์ต่างๆ (ทำให้เห็นทางเลือกปัญหา อุปสรรค และความล้มเหลว) เช่น โภยณาชวนเชื้อ การลดราคา คำเยินยอด คิดเบื้องตนเอง (เจาะปริยบคนอื่น ว่าเพื่อช่วยให้เขาดีขึ้น)

๔

## ๒. คิด (วางแผน) ในเรื่องที่จะทำงานฐานของความรู้ เหตุผล และคุณธรรม มุ่งให้เกิดความพอดี พอประมาณ

โดยพิจารณาถึง

๒.๑ คิดโดยใช้ความรู้ที่ชัดเจนเป็นฐาน ระลึกรู้ในความคิดและการคิดของตน และรู้เท่าทันความคิด เจตนา จริต สถานการณ์ต่างๆ

### ๒.๒ คิดทำอย่างพอประมาณ โดยพิจารณา

- ความหมายสมกับตน ไม่เบียดเบี้ยนตนเอง (หมายกับสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ฐานะ กำลัง สุขภาพ ทรัพยากรที่มี ฯลฯ)
- ความหมายสมกับคนอื่น ไม่เบียดเบี้ยนคนอื่น
- ความหมายสมกับบริบท (ลิ้งแวดล้อม ชุมชน สังคม สถานการณ์ เวลา ปัญหา ความต้องการ ฯลฯ)

๕

### ๒.๓ คิดอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณา

- เหตุและผล (Cause-Effect) เหตุอะไร จะให้ผลอะไร ผลอะไร เกิดจากเหตุอะไร เหตุ ๑ เหตุ อาจทำให้เกิดผลหลายอย่าง (one to many) ผล ๑ อย่าง อาจมาจากเหตุหลายเหตุ (many to one) ก็ได้ การลึกล้ำหาเหตุและผล จึงเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน
- การใช้เหตุผล (reasoning) มีความถูกต้อง มีตรรกะ สมเหตุสมผลหรือไม่

### ๒.๔ คิดโดยมีคุณธรรมกำกับ เช่น

- มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น มีความรอบคอบ ระมัดระวัง มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวงผู้อื่น

๖

### ๓. คิดเตรียมรับผลกระทบ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี

โดยการ

- ดำเนินงานในลักษณะที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบ เช่น การทำงานคำสั่งและปัจจัยที่มี มีเหตุผลที่ดี ช่วยเหลือผู้อ่อนและส่วนรวม
- พิจารณาผลกระทบ (ทางลบ) ที่อาจจะเกิดขึ้น และเตรียมกลไกที่จะแก้ปัญหา หรือหาทางออก หากเกิดผลกระทบขึ้นจริง

### ๔. คิดขั้นตอนการทำงานให้ก้าวหน้า

- คิดวางแผนการทำงานขั้นต่อไป (หากงานที่จะทำเกิดความสำเร็จ)  
ให้ดีขึ้น พัฒนาขึ้น และก้าวหน้าขึ้น

๙

### ๕. ตัดสินใจที่จะทำ / ไม่ทำตามที่คิด

- หากคิดแล้ว มีความเป็นไปได้ที่สามารถจะทำได้ตามเป้าหมายก็ลงมือทำ
- หากคิดแล้ว มีความเป็นไปได้ที่จะทำ ถ้าเพิ่มปัจจัยสนับสนุนบางอย่าง หรือแก้ปัญหางานอย่างก่อน ก็ต้องดำเนินการในเรื่องนั้นก่อน แล้วจึงลงมือทำ
- หากคิดแล้ว เป็นไปไม่ได้ / เป็นไปได้ยากมากที่จะทำ อาจจำเป็นต้องพิจารณาปรับ / เปลี่ยนเป้าหมาย หรือ ยกเลิกความคิดที่จะทำ

๙

## ๖. ลงมือทำ

ให้เกิดภาวะสมดุล ซึ่งจะช่วยให้งานดำเนินไปด้วยดี และเกิดผลตามเป้าหมาย

- ทำงานแผนที่คิดไว้อย่างรอบคอบ อย่างพอดี พอประมาณ
- ทำโดยใช้ความรู้ มีการตรวจสอบ ประเมิน และปรับปรุงการกระทำ
- ทำอย่างมีคุณธรรม ยั่น อดทน เพียรพยายาม ซื่อสัตย์ มีสติ ใช้ปัญญาฯ
- ดำเนินงานในลักษณะที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบ

## ๗. หากเกิดผลกระทบ

- ใช้กลไกแก้ปัญหา/ ทางออก ที่คิดเตรียมไว้

๘

## จุดมุ่งหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์



เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง  
(โลกมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม  
วัฒนธรรม ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้านดีและเสีย  
การพิจารณาอย่างรอบคอบตามปรัชญาของเศรษฐกิจ  
พอเพียง ช่วยทำให้บุคคลรู้ว่าควรรับหรือไม่รับอะไร)



## พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

เพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งภัยใน  
ได้รับความกระทบกระเทือนเสียหาย  
(ในขณะที่เลือกรับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบในแนว  
ก็จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันนัวที่ดีพอต่อ<sup>๑๑</sup>  
การเปลี่ยนแปลงในแนวไม่ดี เพื่อจำกัดผลกระทบให้อยู่ใน  
ระดับที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือเป็นอันตรายต่อตนเอง  
หรือการดำเนินงานต่างๆ)



## มีความสมดุล

เพื่อให้บุคคล สังคม วัตถุ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ฯฯ  
อยู่ในสภาพที่มีความสมดุล ไม่เกิดปัญหาที่ก่อความเสียหาย  
หรือเป็นอันตรายต่อกลุ่มฝ่าย

## ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- ◆ SUFFICIENCY ECONOMY ไม่ใช่ SELF-SUFFICIENCY
- ◆ SELF-SUFFICIENCY หมายถึง การพึ่งตนเอง อยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องไปป่า/ซื้อ/พึ่งผู้อื่น
- ◆ SUFFICIENCY ECONOMY มีความหมายว่า:
  - พอด้วยความต้องการ (ตามอัตภาพ) ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก มีความโลภน้อย ทำให้เบียดเบี้ยนคนอื่น เบียดเบี้ยนทรัพยากร เบียดเบี้ยนโลกน้อยลง

๑๓

## ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- การพัฒนาที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของการฟักดูแล คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยอาศัยความรู้และคุณธรรมในการวางแผนและการดำเนินชีวิต
- การผลิต เริ่มต้นจากการผลิตที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองให้ได้ก่อน คือ ผลิตให้พอเพียงก่อนให้ได้ก่อน โดยพิจารณาปัจจัย การผลิต เช่น ที่ดิน แรงงาน วัตถุดิบ ทุน ฯลฯ ที่ไม่เกินกำลังของตน และจึงค่อยเริ่มขยายการผลิตให้สามารถเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นต่อไป
- การบริโภค เริ่มจากบริโภคสินค้าและบริการที่ผลิตได้เองก่อน ต้องการสิ่งใด ก็ผลิตสิ่งนั้นก่อน เพื่อบริโภค การบริโภค สิ่งฟุ่มเฟือยสามารถทำได้ ถ้าไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

๑๔

## SUFFICIENCY มีหลายระดับ

### ระดับ ๑ แบบพื้นฐาน

คือ ความพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว สามารถพึ่งตนเองได้

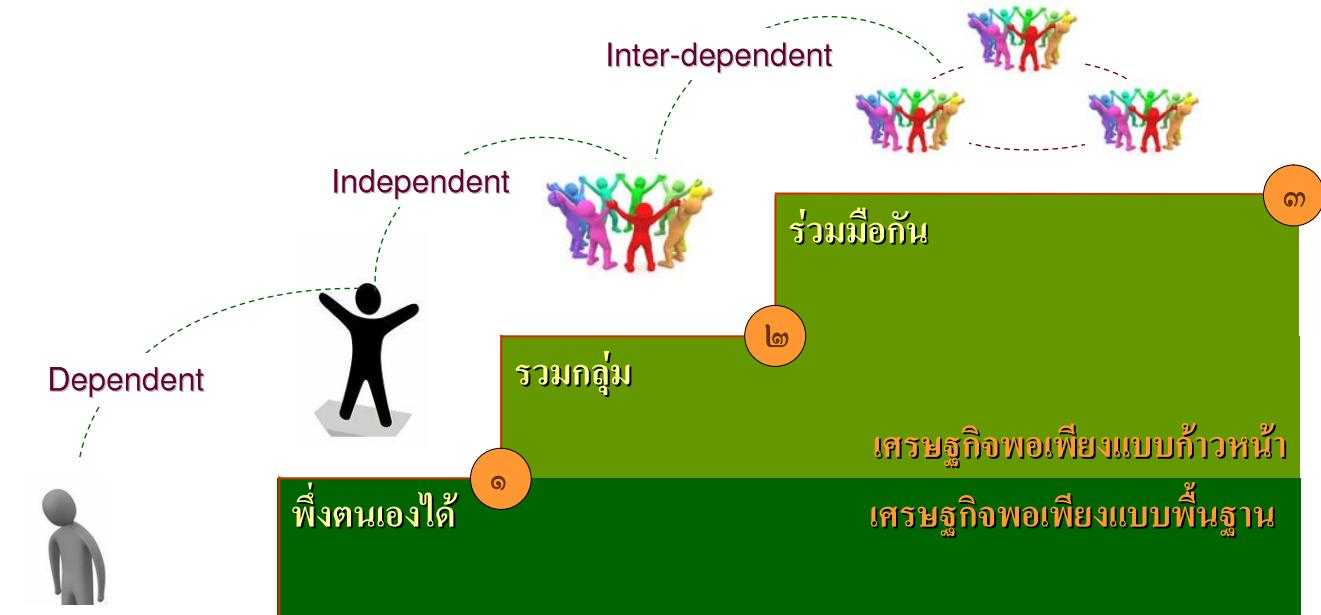
### ระดับ ๒ แบบก้าวหน้าระดับกลุ่ม

คือ การรวมพลังกันดำเนินงาน เพื่อการผลิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

### ระดับ ๓ แบบก้าวหน้าระดับเครือข่าย

คือ การประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

- ◆ การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำเป็นลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานก่อน คือ ให้พอมีพอกินใช้เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้ความรู้ วิธีการ และอุปกรณ์ที่ประยุกต์และถูกต้องตามหลักวิชา ต่อไปจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญให้ไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น



แผนภาพที่ ๓ ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

๑๗

## ปัจจัยของเศรษฐกิจพอเพียง

### ความพอประมาณ

- ◇ ความเหมาะสมของการดำเนินงาน ทั้งในแง่ของขนาดและจังหวะเวลาที่เหมาะสมกับอัตภาพและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีขั้นตอนในการดำเนินงานให้มีความก้าวหน้า โดยไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

๑๘

## การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

- ◆ การจัดองค์ประกอบของการดำเนินงานให้สามารถป้องกันผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกได้เป็นอย่างดี (ทำให้เกิดความเสี่ยงน้อยที่สุด)
  - ทำพอประมาณตามกำลังที่ตนมี
  - ทำอย่างสมเหตุสมผล
  - สร้างปัจจัยแวดล้อมที่เกื้อหนุน
  - ช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม

๑๕

## ความมีเหตุผล

- ◆ การพิจารณา Cause-Effect หรือต้นเหตุและผลที่เกิดตามมาจากการเหตุนั้น เพื่อให้การดำเนินงานอยู่ในสภาพถูกต้องดีงามตามธรรมชาติ และได้รับผลที่พึงประสงนาตามมา โดยปราศจาก การเบียดเบี้ยนตนเองและผู้อื่น ไม่ใช่เพียงการพิจารณาเหตุผล (reasonableness) ของการกระทำ
- ◆ ผลที่เกิดจากเหตุและปัจจัย ผลหนึ่งอย่างอาจเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง (many-to-one) และปัจจัยหนึ่งอย่างอาจให้ผลหลายอย่าง (one-to-many) เป็นการยกที่จะสืบสานให้ได้ครบ

๒๐

## เงื่อนไขด้านความรู้

- ◆ **ความรอบรู้** (รู้ลึกในงาน ถูกต้องตามหลักวิชา ใช้การได้ รู้กว้างในวิชาต่างๆ ข้อเท็จจริง สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกี่ยวพัน)
- ◆ **ความระดีกรู้** (มีสติ ยังคิดพิจารณาดี-ชัว คุณ-โทษ)
- ◆ **ความรู้ชัด** (มีปัญญา คิดอย่างถูกต้องแยกแยะด้วยเหตุผลและผลงานเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างกระจำชัด ถูกต้องตามเหตุผลและความจริง)
- ◆ **ความรู้เท่าทัน** (เข้าใจความคิด เจตนา จริต สถานการณ์ ฯลฯ ทำให้เห็นแนวทางหลักเลี้ยงปัญหา อุปสรรค ความล้มเหลว)

๒๑

## เงื่อนไขด้านคุณธรรม

- ◆ **เครื่องอาศัยการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างดีงาม**
  - ความซื่อสัตย์สุจริต (ประพฤติชอบ ซื่อตรงต่อหน้าที่การงาน ต่อตนเองและผู้อื่น มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง หลอกลวง เอารัดเอาเปรียบ) ส่งผลให้เกิดความสามัคคี ความเจริญ
  - ความอดทน พากเพียร (เพียรสร้างและเพียรรักษาความดี) ไม่ท้อถอย ส่งผลให้การดำเนินงานรุดหน้า
  - ความรอบคอบระมัดระวัง ส่งผลให้การทำงานไม่พลัดหลو

๒๒



## แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา



รองศาสตราจารย์ ดร.ทิศนา แรมมณี

## แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

### ๑. การนำไปใช้ในวิถีชีวิต

- หมายถึง การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งก็คือ การใช้หลักคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการคิดการกระทำต่างๆ ในชีวิตประจำวัน
- หลักคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ 3 ห่วง 2 เงื่อน ไน ซึ่งหากนำมาใช้ในการคิดอย่างเป็นกระบวนการ คือ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นลำดับ ก็คือกระบวนการคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง



# แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

## ๑. การนำไปใช้ในวิถีชีวิต (ต่อ)

- การพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน เกี่ยวกับกระบวนการคิดตามปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง และฝึกให้ผู้เรียนดำเนินการคิด ตามกระบวนการคิดนั้นอยู่ ๆ ในการคิด-การกระทำต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะความชำนาญในการคิด เมื่อได้ที่จะคิดจะทำอะไร ถ้าผู้เรียนสามารถใช้กระบวนการคิดดังกล่าวได้ด้วยตนเอง ก็แสดงว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนแล้ว



๑๕

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แ Hernan  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555

ภาพจาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=burapakorn&month=16-04-2009&group=1&gblog=1>

# แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

## ๑. การนำไปใช้ในวิถีชีวิต (ต่อ)

- ครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำกันอยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวัน การใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ในโรงเรียน / สถานศึกษา ได้แก่ การใช้น้ำใช้ไฟ กระดาษ และวัสดุต่าง ๆ อุปกรณ์การเรียน การรับประทานอาหาร การใช้จ่ายเงิน การศึกษาเล่าเรียน การทำงาน การทำกิจกรรม การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและบุคคลต่าง ๆ การเล่น การพักผ่อน ฯลฯ



๑๖

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แ Hernan  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555

ภาพจาก <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=burapakorn&month=16-04-2009&group=1&gblog=1>

# แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

## ๒. การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- หมายถึง การส่งเสริมให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตอบสนองการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ การอนอมอาหาร การทำงาน การประดิษฐ์ของใช้จากวัสดุเหลือใช้ ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะไปช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รู้จักพึงพาตนเอง มีรายได้เสริมใช้ประโยชน์จากสิ่งของที่ไม่ใช้แล้ว ฯลฯ



เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แหนมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555

๑๗

# แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

## ๓. การนำไปใช้ในการสอน/การจัดการเรียนรู้

- หมายถึง การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ลงในกิจกรรมการเรียนรู้ สาระวิชาต่าง ๆ ตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์ และสาระการเรียนรู้ ซึ่งก็หมายความว่าผู้สอนต้องวิเคราะห์ก่อนว่า สาระการเรียนรู้ในส่วนใดสามารถนำปรัชญาไปใช้ได้



เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แหนมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555

ภาพจาก [http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=burapakorn&month=16-04-2009&category\\_id=blog-3](http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=burapakorn&month=16-04-2009&category_id=blog-3) ๑๘

# แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

## ๓. การนำไปใช้ในการสอน/การจัดการเรียนรู้ (ต่อ)

เนื่องจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีลักษณะเป็นโครงสร้าง/ รูปแบบ ที่ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญคือ หลักคิด & ประการ ซึ่งเรียกว่าโดยทั่วไปว่า ๓ ห่วง ๒ เงื่อนไข คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไข ความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม หลักคิดทั้ง ๒ & ประการนี้ถือเป็นองค์ประกอบของ ปรัชญา

การบูรณาการเพียงบางหลักคิดในการสอนแต่ละครั้ง จึงเป็นการสอนที่ ส่งเสริมหลักคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังไม่ใช่การสอนให้ผู้เรียนเกิด กระบวนการคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกระบวนการคิดที่ต้องใช้ หลักคิดทั้ง ๒ & ประการ ประสานสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นกระบวนการ หรือ เป็นลำดับขั้นตอน

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แรมมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๑๔

# แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

ดังนั้นการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงทำได้ ๒ ลักษณะ คือ

**ลักษณะที่ ๑** เป็นการบูรณาการหลักคิด & ประการ ที่เป็นองค์ประกอบ ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบแยกส่วนตามความเหมาะสมกับเนื้อหา ซึ่งจะช่วยฝึกทักษะการคิดตามหลักคิดนั้น ๆ

**ลักษณะที่ ๒** เป็นการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายถึง การบูรณาการกระบวนการคิดที่ใช้หลักคิดทั้ง ๒ & อย่างประสานสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการ หรือเป็นลำดับขั้นตอน

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แรมมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๑๐

# แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษา

ในการสอนสาระต่าง ๆ สาระบางเรื่องอาจเหมาะสมกับหลักคิดบางหลัก ผู้สอนจึงควรพิจารณาว่าสาระใดควรใช้การบูรณาการลักษณะใดจึงเหมาะสม

การบูรณาการในลักษณะที่ ๑ ทำได้ง่ายกว่าลักษณะที่ ๒ เพราะมีขอบข่ายที่แคบกว่า และสามารถซ่อนสิ่งเสริมให้การบูรณาการในลักษณะที่ ๒ ทำได้ยากขึ้น เพราะผู้เรียนได้รับการฝึกทักษะการคิดอยู่แล้วที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการคิดทั้งกระบวนการมาก่อนแต่ถ้าการบูรณาการทำในลักษณะที่ ๑ เพียงแบบเดียว ผู้เรียนก็จะยังไม่เกิดกระบวนการคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป้าหมายสูงสุดในการสอนและการพัฒนาผู้เรียน

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แรมมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๓๑

## 7 คำถามสำคัญ เพื่อพัฒนากระบวนการคิด ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง



# 7 คำถามสำคัญเพื่อพัฒนากระบวนการคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง



## 1. จะทำอะไร? ทำไมจึงทำ?

- พิจารณา : ความสำคัญ ประโยชน์ คุณค่า ความคุ้มค่า

## 2. มีความพร้อม / ความเป็นไปได้ที่จะทำหรือไม่?

- พิจารณา : ความรู้ + 5 M – man, money, materials, management, market
- ตัดสินใจ : ทำได้, ทำได้แต่มีเงื่อนไข, ทำได้แต่ต้องปรับ/เปลี่ยน เป้าหมาย, ทำไม่ได้

## 3. มีความรู้เพียงพอในเรื่องที่จะทำหรือไม่? ต้องศึกษาหาความรู้อะไรเพิ่มเติม

- พิจารณาและศึกษาหาความรู้ที่จำเป็น : รอบรู้ (รู้ก็ว่าง, รู้ละเอียด, รู้ลึก)

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แย้มมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๓๓

# 7 คำถามสำคัญเพื่อพัฒนากระบวนการคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

## 4. จะทำอย่างไรจึงจะเกิดความพอดี/พอประมาณ และสามารถรองรับปัญหา หรือการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้?

### 4.1 จะทำโดยยึดหลักคุณธรรมอะไร (ทำเพื่ออะไร?- เงื่อนไขคุณธรรม)

### 4.2 ทำอย่างไรจึงจะพอดี/พอประมาณ

- พิจารณาโดยใช้หลักเหตุผล / ผลที่จะตามมาจากการกระทำ
- พิจารณาให้เหมาะสมสมกับตน (สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ฐานะ กำลัง สุขภาพ ทรัพยากรที่มี ฯลฯ) ไม่เบียดเบี้ยนตนเองให้เดือดร้อน
  - พิจารณาให้เหมาะสมสมกับผู้อื่น ไม่เบียดเบี้ยนผู้อื่นให้เดือดร้อน
  - พิจารณาให้เหมาะสมกับบริบท สิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบี้ยนทำลายสิ่งแวดล้อม
- 4.3 พิจารณาถึงผลกระทบ ปัญหา หรือการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต และคิดเตรียมการที่จะรับมือจากผลกระทบนั้น

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แย้มมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๓๔

## 7 คำถามสำคัญเพื่อพัฒนาระบวนการคิดตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

### 5. ลงมือทำอย่างไรจึงจะสำเร็จ ?

- ทำโดยใช้ความรู้ ทำอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ทำอย่างมีคุณธรรม ยั่งยืน อดทน เพียรพยายาม ซื่อสัตย์ มีสติ ใช้ปัญญา ฯลฯ (เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม)

### 6. อะไรที่ทำได้ดี อะไรที่ยังทำไม่ได้ดี จะปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ?

- พิจารณา: ผลที่เกิดขึ้น กระบวนการ/วิธีการที่ทำ บุคคลที่เกี่ยวข้อง

### 7. เกิดการเรียนรู้อะไรขึ้นบ้างจากการคิด – การทำตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

- พิจารณา: ความรู้ ความคิด การกระทำ เจตคติ การพัฒนาตนเอง และชีวิต

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แรมเมษ  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๓๕

## ชุดคำถามฝึกการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

### หลักคิด: ความมีเหตุผล

#### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- **มีเหตุผลอะไรในการคิด/ทำ เรื่องนี้**
- **เหตุผลดังกล่าว ถูกต้อง (ตามหลักนิรนัย-อุปนัย) ไหม อย่างไร น่าเชื่อถือ อย่างไร มีหลักฐานอะไร**
- **การคิด/ทำเรื่องนี้ อาจเกิดผลอะไรตามมา ในระยะสั้นและระยะยาว**
- **ถ้าเกิดผลดีในระยะสั้น แต่เกิดผลเสียในระยะยาว จะทำอย่างไร**
- **ถ้ารู้แล้วว่า จะเกิดผลอะไรตามมา จะตัดสินใจอย่างไร**

# ชุดคำาณฝึกการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: ความพอประมาณ

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- ตนมีความรู้เพียงพอหรือไม่? ถ้าไม่พ่อจะแสวงหาได้หรือไม่ อย่างไร
- ตนมีความสามารถพอก็จะทำหรือไม่? ถ้าไม่มีพ่อ จะสามารถหาทางแก้ปัญหานั้นได้หรือไม่ อย่างไร
- ตนอยู่ในฐานะที่จะทำหรือไม่ ถ้าไม่อยู่ในฐานะ จะสามารถแก้ปัญหานั้นได้หรือไม่ อย่างไร
- ตนมีทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พ่อจะมีวิธีการหาได้หรือไม่ อย่างไร

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แขนมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๓๗

# ชุดคำาณฝึกการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: ความพอประมาณ (ต่อ)

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- มีความเหมาะสมสมกับกาลเทศะ สถานการณ์หรือไม่ อย่างไร
- จะทำให้คนเองเดือดร้อน/ได้รับผลเสียหรือไม่ เพียงใด ตนสามารถรับความเดือดร้อนนั้นได้เพียงใด จะมีวิธีการแก้ไขได้หรือไม่ อย่างไร
- จะทำให้คนอื่นเดือดร้อน/ได้รับผลเสียหรือไม่ เพียงใด จะมีวิธีการแก้ไขได้หรือไม่ อย่างไร
- จะทำให้สิ่งแวดล้อม สังคม โลก เดือดร้อน/ได้รับผลเสีย (ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณ ฯลฯ) หรือไม่ เพียงใด จะมีวิธีการแก้ไขได้หรือไม่ อย่างไร

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แขนมณี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๓๘

# รวมคำถ้ามีการใช้หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: ความพอประมาณ

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- ตอนมีความรู้เพียงพอหรือไม่? ถ้าไม่พожะแสวงหาได้หรือไม่ อย่างไร
- ตอนมีความสามารถพอที่จะทำหรือไม่? ถ้าไม่มีพอ จะสามารถหาทางแก้ปัญหานั้นได้หรือไม่ อย่างไร
- ตอนอยู่ในฐานะที่จะทำหรือไม่ ถ้าไม่อยู่ในฐานะ จะสามารถแก้ปัญหานั้นได้หรือไม่ อย่างไร
- ตอนมีทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอหรือไม่ ถ้าไม่พожะมีวิธีการหามาได้หรือไม่ อย่างไร
- มีความเหมาะสมกับกาลเทศะ สถานการณ์หรือไม่ อย่างไร
- จะทำให้คนเองเดือดร้อน/ได้รับผลเสียหรือไม่ เพียงใด ตอนสามารถรับความเดือดร้อนนั้นได้ เพียงใด จะมีวิธีการแก้ไขได้หรือไม่ อย่างไร
- จะทำให้คนอื่นเดือดร้อน/ได้รับผลเสียหรือไม่ เพียงใด จะมีวิธีการแก้ไขได้หรือไม่ อย่างไร
- จะทำให้สิ่งแวดล้อม สังคม โลก เดือดร้อน/ได้รับผลเสีย (ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณ ฯลฯ) หรือไม่ เพียงใด จะมีวิธีการแก้ไขได้หรือไม่ อย่างไร

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แรมเมษี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๗๕

# ชุดคำถ้ามีการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: การมีภูมิคุ้มกัน

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- สิ่ง/ผลที่คาดหวังจะได้รับจากการคิด/ทำนั้นมีอะไรบ้าง
- จะดำเนินการอย่างไร เพื่อให้สิ่งที่คิด/ทำนั้น บรรลุผล
- ผลที่คาดหวังจะได้รับ มีอะไรบ้าง
- ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น (ทั้งในด้านการดำเนินการ และผลที่ได้รับ) มีอะไรบ้าง
- ถ้าเกิดปัญหานั้น ๆ จะส่งผลเสียต่อตนอย่างไร ตอนจะสามารถรับผลเสีย ดังกล่าวได้เพียงใดจะมีวิธีอะไรที่จะป้องกันหรือรับมือกับปัญหานั้น ให้ตน สามารถดำรงอยู่ในระดับที่ตนรับได้

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แรมเมษี  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๙๐

# ชุดคำาณฝึกการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: การมีภูมิคุ้มกัน (ต่อ)

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- ในอนาคต อาจมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้าง
- ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้น จะส่งผลกระทบต่อตอนอย่างไร
- มีจุด/ช่องโหว่อะไรบ้างในการคิด/ทำของตน ที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหา/ผลเสีย/ผลกระทบต่าง ๆ วิธีอะไรที่จะสามารถช่วยป้องกันหรือลดปัญหา และความเสี่ยงนั้น
- มีหลักคิด หลักธรรมอะไรบ้างที่สามารถใช้เป็นเกราะ/ภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตของเราและเรามีคุณสมบัติดังกล่าวมากน้อยเพียงใด ควรพัฒนาตนเองในเรื่องใด อย่างไร เพื่อให้ตนเองมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำเนินชีวิต

๔๑

## รวมคำาณฝึกการใช้หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

### หลักคิด: การมีภูมิคุ้มกัน

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- สิ่ง/ผลที่คาดหวังจะได้รับจากการคิด/ทำนั้นมีอะไรบ้าง
- จะดำเนินการอย่างไร เพื่อให้สิ่งที่คิด/ทำนั้นบรรลุผล
- ผลที่คาดหวังจะได้รับ มีอะไรบ้าง
- ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น (ทั้งในด้านการดำเนินการ และผลที่ได้รับ) มีอะไรบ้าง
- ถ้าเกิดปัญหานั้น ๆ จะส่งผลเสียต่อตอนอย่างไร ตนจะสามารถรับผลเสียดังกล่าวได้เพียงใด จะมีวิธีอะไรที่จะป้องกันหรือรับมือกับปัญหานั้น ให้ตนสามารถดำเนินอยู่ในระดับที่ตนรับได้
- ในอนาคต อาจมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้าง
- ถ้าเกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้น จะส่งผลกระทบต่อตอนอย่างไร
- มีจุด/ช่องโหว่อะไรบ้างในการคิด/ทำของตน ที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหา/ผลเสีย/ผลกระทบต่าง ๆ วิธีอะไรที่จะสามารถช่วยป้องกันหรือลดปัญหาและความเสี่ยงนั้น
- มีหลักคิด หลักธรรมอะไรบ้างที่สามารถใช้เป็นเกราะ/ภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตของเรา และเรามีคุณสมบัติดังกล่าวมากน้อยเพียงใด ควรพัฒนาตนเองในเรื่องใด อย่างไร เพื่อให้ตนเองมีภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำเนินชีวิต

# ชุดคำถ้ามีการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: ความรู้

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- เรื่องที่จะคิด/ทำ จำเป็นต้องใช้ความรู้อะไรบ้าง
- ตนมีความรู้ในเรื่องที่จะคิด/ทำ อะไรบ้าง มากน้อยเพียงใด
- มีอะไร/ใครที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะคิด/ทำ อีกบ้าง พยายามระบุมาให้ครอบคลุมรอบด้าน
- รู้อะไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้อง และยังไม่รู้อะไรอีก สิ่งที่ไม่รู้จะมีผลต่อเรื่องที่จะคิด/ทำหรือไม่ จะแสวงหาข้อมูลความรู้ เหล่านั้นได้ที่ไหนอย่างไร
- เรื่องที่รู้มีรายละเอียดเพียงพอหรือไม่ จะไปศึกษาหารายละเอียดได้ที่ไหนอย่างไร

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แหนมเนี้ย  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๔๓

# ชุดคำถ้ามีการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: ความรู้ (ต่อ)

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- เรื่องที่รู้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร มีผลกระทบต่อกันอย่างไร อะไรเป็นเหตุให้เกิดผลอะไร ผลอะไรมาจากสาเหตุอะไร สาเหตุนี้อาจก่อให้เกิดผลอะไรได้หลายอย่าง อะไรบ้าง ผลที่เกิดขึ้นอาจมาจากหลายสาเหตุ อะไรบ้าง
- มีความสนใจ ไม่เข้าใจ ในเรื่องใด จะจัดปัญหานี้ได้อย่างไร
- จะรู้ได้อย่างไรว่า ความรู้ใดดี นำเชื่อถือ มีประโยชน์
- ถ้าจะคิด/ทำ โดยขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น อาจเกิดผลอะไรตามมาบ้าง ผลที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดปัญหาอะไรได้บ้าง

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แหนมเนี้ย  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๔๔

# รวมคำถ้ามีการใช้หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: ความรู้

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- เรื่องที่จะคิด/ทำ จำเป็นต้องใช้ความรู้อะไรบ้าง
- ตนมีความรู้ในเรื่องที่จะคิด/ทำ อะไรบ้าง มา กันอย่างไร
- มีอะไร/ใครที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะคิด/ทำ อีกบ้าง พยายามระบุมาให้ครอบคลุมรอบด้าน
- รู้อะไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้อง และยังไม่รู้อะไรอีก สิ่งที่ไม่รู้จะมีผลต่อเรื่องที่จะคิด/ทำ หรือไม่ จะแสวงหาข้อมูลความรู้ เหล่านั้นได้ที่ไหนอย่างไร
- เรื่องที่รู้มีรายละเอียดเพียงพอหรือไม่ จะไปศึกษาหารายละเอียดได้ที่ไหน อย่างไร
- เรื่องที่รู้ มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร มีผลตผลกระทบต่อกันอย่างไร อะไรเป็นเหตุให้เกิดผลอะไร ผลใดที่เกิดจากสาเหตุอย่างไรบ้าง ผลที่เกิดขึ้นอาจมาจากหลายสาเหตุ อะไรบ้าง
- มีความสนใจ ไม่เข้าใจ ในเรื่องใด จะจัดปัญหานี้ได้อย่างไร
- จะรู้ได้อย่างไรว่า ความรู้ใดดี น่าเชื่อถือ มีประโยชน์
- ถ้าจะคิด/ทำ โดยขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้น อาจเกิดผลอะไรตามมาบ้าง ผลที่เกิดขึ้น จะทำให้เกิดปัญหาง่ายๆ ได้บ้าง

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แรมเมษ  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555

# ชุดคำถ้ามีการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: คุณธรรม

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- จะคิด/ทำเรื่องนี้ ไปเพื่ออะไร สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม มีคุณ มีประโยชน์ หรือไม่
- วิธีการคิด/ทำ เพื่อให้ได้ผลตามคาดหวัง มีหลายวิธี อะไรบ้าง แต่ละวิธีมี ความเหมาะสมตามหลักคุณธรรมอย่างไร จะเลือกใช้วิธีไหน เพราะอะไร
- สิ่งที่จะคิด/ทำนั้น อะไรเป็นประโยชน์ส่วนตน อะไรเป็นประโยชน์ส่วนรวม จะทำอย่างไรเพื่อประสานประโยชน์ทั้ง 2 ส่วนให้เหมาะสม สมดุล

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศาล แรมเมษ  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555

# ชุดคำถ้ามีการใช้หลักคิดต่าง ๆ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

## หลักคิด: คุณธรรม (ต่อ)

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- คุณธรรมจะนำที่จำเป็นต่อการคิด/ทำเรื่องนี้ เพราะอะไรจึงจำเป็น และ จะพัฒนา/จัดการอย่างไร ให้การดำเนินงานเป็นไปตามคุณธรรมดังกล่าว
- ในการคิด/ทำเรื่องนี้เกิดปัญหาด้านคุณธรรมอะไรขึ้นบ้าง ตรงจุดไหน อย่างไร และ จะส่งผลกระทบต่อผลที่คาดหวังอย่างไร จะสามารถหาทางป้องกัน หรือลดปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร
- ตนเองมีคุณธรรมดังกล่าวมากน้อยเพียงใด ( เช่น ความเพียร อดทน ซื่อสัตย์ ) เพียงพอที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จหรือไม่ ถ้าไม่พอ จะพัฒนาตนเองอย่างไร หรือ จะมีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แรมเมมฟี่  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๔๗

## รวมคำถ้ามีการใช้หลักคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

### หลักคิด: คุณธรรม

### สิ่งที่คิดจะทำนั้น

- จะคิด/ทำเรื่องนี้ไปเพื่ออะไร สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม มีคุณ มีประโยชน์ หรือไม่
- วิธีการคิด/ทำ เพื่อให้ได้ผลตามคาดหวัง มีหลายวิธี อะไรบ้าง แต่ละวิธีมีความเหมาะสมสมตาม หลักคุณธรรมอย่างไร จะเลือกใช้วิธีไหน เพราะอะไร
- สิ่งที่จะคิด/ทำนั้น อะไรเป็นประโยชน์ส่วนตน อะไรเป็นประโยชน์ส่วนรวม จะทำอย่างไร เพื่อประสานประโยชน์ทั้ง 2 ส่วนให้เหมาะสม สมดุล
- คุณธรรมจะนำที่จำเป็นต่อการคิด/ทำเรื่องนี้ เพราะอะไรจึงจำเป็น และจะพัฒนา/จัดการ อย่างไร ให้การดำเนินงานเป็นไปตามคุณธรรมดังกล่าว
- ในการคิด/ทำเรื่องนี้เกิดปัญหาด้านคุณธรรมอะไรขึ้นบ้าง ตรงจุดไหน อย่างไร และ จะส่งผล ต่อผลที่คาดหวังอย่างไร จะสามารถหาทางป้องกัน หรือ ลดปัญหาดังกล่าวได้อย่างไร
- ตนเองมีคุณธรรมดังกล่าวมากน้อยเพียงใด ( เช่น ความเพียร อดทน ซื่อสัตย์ ) เพียงพอที่จะ ช่วยให้เกิดความสำเร็จหรือไม่ ถ้าไม่พอ จะพัฒนาตนเองอย่างไร หรือ จะมีวิธีการแก้ปัญหา อย่างไร

เอกสารประกอบการบรรยาย โดย รศ.ดร.พิศนา แรมเมมฟี่  
ฉบับปรับปรุง: มกราคม 2555 ๔๘



# ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางการนำไปใช้ในสถานศึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ทิศนา แรมมณี